

Әдебиеттер:

1. Зеер Э.Ф. Профессионально-образовательное пространство личности. – Екатеринбург: Рос. гос. проф. пед. ун-т; Нижнетагил. гос. проф. колледж им. Н.А. Демидова. – 2002. – 126 б.
2. Епишева О.Б., Основные параметры педагогической технологии// педагогические технологии. – 2018. №2, С. 15
3. Қайырбекова А. Жаңа модульдік технология бойынша тіл үйрету мәселелері //Ұлағат.- 2020.- №3, Б.8-9.
4. Қоянбаев Ж., Қоянбаев Р. Педагогика.-Алматы, 2000.- 240 б.

Жаканова Р.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

АБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚЫРМАНДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация. Қоғамның қазіргі даму жағдайында Абай шығармалары арқылы бастауыш мектеп оқушыларының оқырмандық қызығушылықтарын қалыптастыру мәселесі өзекті болып отыр. Оқушылардың оқуға деген қызығушылықтарын қалыптастыру пән сабақтары арқылы жүзеге асыру туралы баяндалған. Кітаптарды мұқият оқып шығу, кітаптарға ой жүгірту – бұл адамның сезімдері мен қасиеттерін дамыту мен жетілдірудің сөзсіз, жалпыға бірдей танылған құрал.

Кілт сөздер: Абай шығармалары, оқырманның қызығушылық, бастауыш мектеп оқушысы, бастауыш сынып оқушысының жеке басы, оқу дағдыларын қалыптастыру.

Қазір балалар оқуы SOS (оның дағдарысы ұлттық апатпен теңестірілген) деп айқайлап жатқанда, бастауыш сынып мұғалімі бұрын-соңды болмағандай, оқудың құндылығын қорғау, баланың санасында оның мәртебесін көтеру, оған деген талғамын ояту және мектеп оқушыларының осы қызмет түріне деген тұрақты қызығушылығын қалыптастыру міндеті тұр [1, 19-бет].

Шынында да, ол мұғалім, көбінесе оқушылардың оқу қызығушылықтарының, соның ішінде кітапқа деген қызығушылықтың қалыптасуын кәсіби түрде қамтамасыз ете алатын де теймен қоршалған жалғыз адам. Балалардың оқуын қорғау дегеніміз-әдебиетті бір уақытта сақтау, өйткені ол қаншалықты бай, керемет болса да, егер ол оқылмаса, шығармашылық күшін жоғалтады, мағынасын жоғалтады [2].

Баланың жеке басы ол оқыған кітаптардың әсерінен де қалыптасады, өйткені бұл әдебиет трансформатордың рөлін бір ұрпақтан екінші ұрпаққа ауыстырады. Оқу-бұл еңбекқорлықты, ақыл мен жүректің жұмысын қажет ететін адам мен кітап арасындағы диалогтың бір түрі. Кітаптар адамды жақсартады және бұл әдебиеттің негізгі мақсаттарының бірі. Сондықтан оқу сабақтарының міндеті-кішкентай оқушыдан "талантты оқырман" тәрбиелеу.

Баланың оқуға деген қызығушылығын, көркем әдебиетті оқуға деген құштарлығын қалай оятуға, сөздік қорын байытуға, сөйлеу мәдениетін дамытуға болады?

Бұл мәселемен көптеген отандық ғалымдар, психологтар, әдіскерлер жұмыс істеді және жұмыс істейді.

Қалыптастырушы эксперименттің мазмұны 2-сыныпта өткізілген әр түрлі ертегілерді оқу сабақтарының қысқаша мазмұнымен ұсынылған. Сабақтарға балаларға зерттелетін ертегіге байланысты басқа әдеби шығармаларды оқуға арналған арнайы әзірленген тапсырмалар енгізілді.

Сонымен қатар, оқудан бұрын балалардың алдына қойылған проблемалық жағдайлар мұғалімнің басқа әдеби шығармалардың материалдарын пайдалануына негізделген.

Бұл мақсатқа жету оқытудың бастапқы кезеңінде оқу процесін арнайы ұйымдастырудың арқасында жүзеге асырылады. Осы зерттеу аясында біз бастауыш мектепте әдеби оқу сабақтарында өзіндік жұмысты ұйымдастыру мәселесін шешуді қарастырамыз.

Оқушылардың оқу қызығушылықтарын қалыптастыруды шешу, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеу тәсілдерін және оны түсіндіру тәсілдерін меңгеру, білім беру процесіне қатысушылар арасындағы байланысты қамтамасыз ету мәселелері ерекше өзекті болып табылады.

Бастауыш мектептегі әдеби оқу сабақтарының негізгі мақсаты - "бастауыш сынып оқушыларының білім беру жүйесіндегі негіз ретінде саналы, дұрыс, еркін және мәнерлі оқу дағдыларын игеру, оқу ой-өрісін қалыптастыру және Тәуелсіз оқу іс-әрекетінің тәжірибесін жинақтау, оқу іс-әрекетінің барлық түрлерін жетілдіру".

Сондықтан білім беру жүйесінің алдында қоғам өз бетінше білім алуға ынталандырылған жоғары мәдениетті және әлеуметтік белсенді азаматтарды алатындай етіп оқыту процесін ұйымдастыру міндеті тұр.

Психикалық немесе физикалық әрекеттердің нәтижесі.

Тәуелсіз қызметті зерттеушілердің идеяларын қорытындылай келе, біз негізгі Абай Құнанбаевтың ережелерін анықтаймыз бастауыш мектепте өзіндік жұмысты ұйымдастыру:

- оқу процесінде нақты педагогикалық құрал ретінде әрекет етеді оқушылардың өзіндік қызметін ұйымдастыру және басқару;
- оқушылардың өзін-өзі ұйымдастыруы мен өзін-өзі тәрбиелеуінің маңызды шарты танымдық іс-әрекет әдістерімен;
- педагогикалық басшылық пен дербес басқарудың маңызды құралы болып табылады білім алушының танымдық қызметі [3].

Әдеби оқу-бастауыш мектепте оқытылатын оқу пәні міндетті болып табылады барлық білім алушылардың игеруі үшін, олардың мазмұны қарапайым білім алуға бағытталған әдебиеттану білімі, әлемдік және отандық балалар шығармаларымен таныстыру әдебиет, жанрлық әртүрлілік [4].

Әдеби оқу сабақтарында оқу материалын өз бетінше түсіну шығармашылық дағдыларды дамытуға ықпал етеді, оқушылардың интеллектінің дамуының көрсеткіші болып табылады.

Бастапқы әдеби оқу сабақтарында өзіндік жұмысты ұйымдастыру формалары бойынша мектеп мыналарға бөлінеді:

- фронтальды (білім алушылар бір тапсырманы орындайды, мысалы: таңдамалы оқуәдеби шығарманың үзіндісі, тізбектей оқу, эссе және т. б.);
- топтық (4-6 адамнан тұратын тапсырмаларды орындайды: сахналау, кластер құру және т. б.);
- жұптық (мысалы: жұптық шағын жобалар, жазбаша жұмыстарды өзара тексеру және т. б.);
- жеке (әр оқушы жеке тапсырманы орындайды, мысалы, шағын хабарламажазушы туралы, жобалық жұмыстар және т. б.)

Қалыптастырушы эксперимент процесінде білімді өзектендіру (дидактикалық ойындар, проблемалық тапсырмалар), көркем шығарманы талдау (эссе, синквейн, деформацияланған мәтінмен жұмыс), рефлексия (ауызша сурет салу) кезеңіндегі шығармашылық дербес жұмыстар негізінде әдеби оқу тапсырмаларына ерекше назар аударылды., үй тапсырмасын дайындау кезінде (ертегілер мен өлеңдер құрастыру), жобалық қызмет (ақындар мен жазушылардың шығармашылығын зерттеу бойынша зерттеу жұмыстарын дайындау). Ұйымдастыру кезінде өзіндік жұмыс белгілі бір алгоритмді ұстанды:

1. Өзіндік жұмысты ұйымдастыру формасын таңдау (фронтальды, топтық, жұптық, жеке).
2. Өзіндік жұмыс түрін анықтау (оқулықпен жұмыс, эссе, деформацияланған мәтінді қалпына келтіру және т. б.).
3. Оқушылардың өзін-өзі іздеуін жүзеге асырудың оқу құралдарын таңдау (оқулық материалы, қосымша көздер және т.б.).

Сонымен қатар Абай шығармаларын оқытуда бір ғанибеттік еді. Қазіргі жастар, мектеп оқушылары т.б. барлығынан есіл-дерті мал табу, пайда табу. Бұл жаман талап емес. Ал, мұғалімдер міндеті осылардың адал жолын үйрету. Сондықтан оқушы бойына адамгершілік қасиеттерді дамыту үшін мал табу, өнер үйрену, еңбектену жақсы оқу керектігі төңірегінен бастаған дұрыс сияқты. 1 - сынып оқушыларының Абайдың сөзімен айтсақ "білсем екен, көрсөм екен"- деген құмарлығы басым болады. Дегенмен, қайрат-күші әлі әлсіз болады.

Міне, осы екі нәрсені мұғалім байсалдылықпен ұштастыра білулері керек. Осы жерде Абайдың 32-қара сөзіндегі пікірді оқушыларға түсіндіре отырып, оқудағы мақсатты білу, білуге ұмтылу, білгендерін ойларында берік ұстау керектігін айта отырып, мұғалімнің айтқандарын түсінуге ұмтылу, оны саналарына орнықтыру керектігін сабақта, тәрбие сағаттарында айтып отыру. Атап айтсақ, сабаққа кешікпей келу, сабақ үстінде мұғалімнің айтқандарын түсінуге ұмтылу керектігін оқушы ойына қайталап салып отырған дұрыс. Ол үшін ақынның "Ғылым таппай мақтанба" өлеңінен мына үзіндіні алсақ болады;

Ғылым таппай мақтанба,
Орын таппай баптанба...
Ғылым болмай немене
Балалықты қисаңыз?
Болмасаң да ұқсап бақ,
Бір ғалымды көрсеніз.

Ондай болмақ қайда деп,

Айтпа ғылым сүйсеңіз...

Міне, осындай мазмұндағы өлеңдерінен, қара сөздерінен үзіндіні тәрбие сағаттарында айтып мәнін түсіндіруге болады.

2-сынып оқушыларының бойына тәрбиелік мәні бар іс-шараларда Абай шығармаларын оқыту дағдысын дамыту, олардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру ерекше рөлге ие бола алады. Бұл жастағы оқушыларға ең алдымен оқу, білім алуға әрекеттену, білім үшін намысының барынша ұмтылудың өзі де еңбек екендігін түсіндіреді.

Сонымен қатар, еңбектің басқа түрлерімен таныстыру және еңбектену дегеннің не екендігін ұғындыру, оның шарттарымен таныстырып, орындауға үйретіп, тәрбиелейміз.

Әрине, еңбек - деген ұғымды кең көлемде алумен қатар, осы жастағы балалардың ұғымына сәйкестендіріп түсіндіріп, кейбір шарттарын игертіп, бойына сіңіруге күш жұмсау керек. Мұнда Абайдың еңбек туралы пікірлерін кең пайдалану мүмкіншілігі бар. Мәселен, не нәрсені болмасын игеру үшін еңбектену керек, бұл ретте ақынның:

Түбінде баянды еңбек егін салған,

Жасынан оқу оқып білім алған.

Би болған, болыс болған өнер емес,

Еңбектің бұдан өзге бәрі жалған - деген өлең жолдарын жаттатып, қазіргі заман талабына сәйкес түсіндіріп, мәселен, оқу оқығанда бастық болам (қазақ арасында өте кең тараған ұғым "менің балам бастық болады") деп емес, өзіме, еліме, Отаныма еңбек етем, қызмет етем, еңбектеніп бәрін табуға үйрену үшін оқимын (оқисың) деген ойды баланың мақсат болса, одан соң не нәрсені болмасын игеру үшін еңбектену керек, мысалы, егін егіп одан мол түсім алу үшін, бір өнер үйрену үшін де оны өз пайдасына жарату үшін де т.б.

Одан соң ақынның 31- қара сөзіндегі "естіген нәрсені ұмытпастыққа төрт түрлі себеп бар" дегенін оқу үшін де, бір нәрсені жасау, игеру үшін де қажет қағида ретінде түсіндіріп мына үзіндіні жаттату қажет. "Әуелі көкірегі байлаулы берік болмақ керек" - бұны әуелі табанды, шыдамды, төзімді, қайратты болу керек деп түсіндіру мен сөзсіз жаттату және әрқашан есіне салып тұру керек. Әйтпегенде, ескерілмей қалады.

Егер оны жақсы игерсе оқушының бірде болмаса бірде ескеріп, одан өзіне жағымды нәтиже тапса үнемі ескеретін болуы әбден мүмкін. Тағы бір шарт "Сол нәрсені ішінен бірнеше уақыт қайтарып ойланып, көңілге бекіту керек". Бастауыш мектеп оқушылары үшін Абай сөздері ауырлау келеді, сондықтан ол мұғалімдер тарапынан түсіндірумен қатар, байыппен бірінен соң бірін, асықпай, алдыңғы ережені игерген соң, толық жаттап кез-келген уақытта есіне түсіре алатын болған соң кейінгісін қолға алу дұрыс болады.

Әдебиеттер:

1. Мұхтар Әуезов энциклопедиясы - Алматы, «Атамұра» баспасы, 2011 жыл.
2. Chemsı, G., Sadiq, M., Radid, M., Talbi, M. (2020). Study of the Self-Determined Motivation among Students in the Context of Online Pedagogical Activities. International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET), 15(05), 17-29 <https://online-journals.org/index.php/i-jet/article/view/11392/6653> <https://doi.org/10.3991/ijet.v15i05.11392>.
3. URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=8366> (дата обращения: 21.04.2020).
4. Asdaryanti, B., Rachman, M., Sukestiyarno, Y. L., Florentinus, T. S., & Widodo, W. (2018). Teachers' performance in science learning management integrated with char

Жәнібек Н., Риза С.Е.

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Шопанбекова Г.Ж.

«А.Сейдімбек атындағы ЖББ» КММ, Ұлытау облысы, Жаңаарқа ауданы

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫНЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация. Мақалада білім берудің заманауи нәтижелерінің бірі ретінде ұсынылып отырған мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығының элементтері қарастырылған. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үдерісінің тұлғалық-бағдарлы, белсенділік, әлеуметтік-